

Inhoud

Inleiding	9
1. Enkele aanzetten tot het thema	9
2. De noodzakelijkheid en (on)mogelijkheid van een goddeloze moraal	20
Deel I De strijd voor een autonome moraal: historische terugblik	23
Hoofdstuk 1 Het ontstaan van de filosofie en de theologie	25
1. Natuurfilosofie en moraalfilosofie als twee handen op één buik	25
2. Filosofie als verheldering van het geloof	28
Hoofdstuk 2 Uitdifferentiëring van (moraal)filosofie, wetenschap en theologie	32
1. Filosofie en theologie gaan uit elkaar	32
2. De opkomst van het nieuwe wereldbeeld	39
3. Zoektocht naar nieuwe zekerheden	42
Hoofdstuk 3 Eerste aanzetten tot seculiere moraal	45
1. Verlichte theïstische moraal	45
2. Shaftesbury: een poging tot gesecculariseerde deugdenethiek	50
3. De moderne uitvinding van de autonomie	51
Hoofdstuk 4 Kant en Nietzsche	56
1. Immanuel Kant	56
2. Frederich Nietzsche	75
3. Kant en Nietzsche als <i>seculiere</i> moraalfilosofen gewikt en gewogen	81
Hoofdstuk 5 Moraalfilosofie als 'zelfstandige' discipline: enkele kanttekeningen	87
1. Ethiek als autonoom onderdeel van de filosofie	87
2. De autonomie van de moraal(filosofie): een tweesnijdend zwaard	87
3. Autonome moraal: <i>a mission impossible</i>	93
4. Conclusie	98

Deel II Moraal & Wereldbeeld	101
Hoofdstuk 6 Wereldbeeld en wereldbeelden	103
1. Wat is een adequaat wereldbeeld?	103
2. Hoe verhouden wereldbeelden zich ten aanzien van elkaar?	109
3. Conclusie	122
Hoofdstuk 7 Moraal als onderdeel van een <i>wide reflective equilibrium</i>	124
1. De prioriteit van de morele gevoelens	124
2. De prioriteit van het wereldbeeld	126
3. Moraal als (onderdeel van) een <i>wide reflective equilibrium</i>	128
4. Conclusie	141
Hoofdstuk 8 De verhouding tussen godsdienst en moraal	143
1. Verschillende religies en verschillende opvattingen over moraal	143
2. Mogelijke afhankelijkheidsrelaties tussen moraal en godsdienst	144
3. Het Euthyphro-dilemma	159
4. Gelovigen in een gesecculariseerde samenleving	175
Deel III Seculiere moraal als armzalige replica van theïstische moraal	183
Hoofdstuk 9 Het seculiere uitgangspunt als uitdaging voor de moraalfilosofie	185
1. De 'keuze' van het wereldbeeld	185
2. De keuze voor het naturalistische, seculiere wereldbeeld	186
3. Secularisering als uitdaging voor de moraalfilosofie	194
Hoofdstuk 10 De moderne moraal als halfslachtige erfenis uit een theïstisch verleden	201
1. De dood van God als element van de hedendaagse moraalfilosofische crisis	202
2. De vernietigende analyse van Elizabeth Anscombe	206
3. Christelijke intuïties blijven doorwerken in een seculier wereldbeeld	207
4. De moderne moraalfilosofie in de problemen	212

Hoofdstuk 11 Mogelijkheden en beperkingen van de seculiere morele plicht	216
1. Waar komen seculiere plichten vandaan?	216
2. De prescriptiviteit versus de objectiviteit van morele overwegingen	220
3. <i>Why be moral?</i>	222
4. Deontologische en consequentialistische moraal in seculier perspectief	235
5. Afscheid van een a priori en categorisch geldende moraal	249
Hoofdstuk 12 Heeft seculiere moraal zin?	254
1. In de klauwen van de alomtegenwoordige moraal	254
2. Menselijke mogelijkheden versus morele eisen	257
3. Religie als noodzakelijke vervolmaking van de ethiek?	258
Hoofdstuk 13 Objectieve, intrinsieke waarden in een indifferent universum?	264
1. Morele waarden zijn objectieve waarden	264
2. De paradox van het objectief nihilisme	267
3. Metafysische objectiviteit versus bescheiden objectiviteit	270
4. Afscheid van metafysische objectiviteit: een trendbreuk	273
Hoofdstuk 14 De (gelijk)waardigheid van mensen en mensenrechten in seculiere context	286
1. Het mensenrechtendiscours	286
2. Christelijke bouwstenen van de mensenrechtenidee	289
3. Mensenrechten in een seculier wereldbeeld	294
4. Conclusie: de paradox in de seculiere, humanistische moraalfilosofie	308
Deel IV Fictionalisme	311
Hoofdstuk 15 Categorische betekenis van de morele verplichting	313
1. De standaardopvatting over moraal	313
2. Op zoek naar een niet-categorische opvatting over moraal	317
3. Uitgedaagd door de ring van Gyges	338
4. Het categorische moment als noodzakelijk onderdeel van moraal	347
5. Het emotivisme als handige uitweg?	354
6. Conclusie	366

Hoofdstuk 16 De dubbelzinnigheid van de errortheorie	369
1. Het conceptuele versus het substantiële niveau	369
2. Errortheorie	370
3. We kunnen/moeten niet elke error verwerpen. Fictionalisme als uitweg	376
Hoofdstuk 17 Fictionalisme als zinvolle optie	379
1. <i>Disbelieving acceptance</i>	381
2. Het concept 'kritische context'	383
3. Voorbeelden van fictionalisme	384
4. Kenmerken van het fictionalisme	387
Hoofdstuk 18 Moreel fictionalisme	396
1. Fictionalisme toegepast op het morele discours	396
2. Waarom het morele discours behouden?	398
3. De waarde van categorische overtuigingen	404
4. Kenmerken van het moreel fictionalisme	409
5. Varianten van moreel fictionalisme	417
Hoofdstuk 19 Religieus fictionalisme	427
1. Religieus fictionalisme versus de God van Pascal en James	427
2. Waarom ik geen 'religieus' fictionalist ben...	431
3. Religieus fictionalisme als zinvolle optie	434
Hoofdstuk 20 Conclusie	438
1. Nietzsches suggestie	438
2. De weg naar een 'voorzichtig pleidooi voor fictionalisme'	439
3. Fictionalisme en de morele praktijk	442
Literatuur	445
Register	475